

Balansakt i behov av stöd

Bengt Kriström, professor i naturresursekonomi

3 juni 2026

BET, SLU-Umeå

1. Bakgrund – SOU 1990:37
2. Författarnas premisser
3. Övergripande kommentar kring ramverket
4. Tre detaljsynpunkter
 - 4.1 Grön industripolitik och samh. ek. lönsamhet (CBA)
 - 4.2 Koordineringsproblem, inlåsningseffekter och multipla jämvikter
 - 4.3 Genomförandet
5. Kan vi lära något av historien?
6. Slutsatser

- Sverige var tidigt ute med ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken
- Miljöavgiftsutredningen SOU (1990:59) omfattande förslag, bland annat en koldioxidskatt. Kompletterande styrmedel
Övriga styrmedel som forskning, rådgivning m.m. har också stor betydelse i arbetet med att minska användningen. Dessa styrmedel anser vi dock vara av kompletterande karaktär... (sid 472-473)
- Hur hade förslagen sett ut om vi hade den kunskap som finns idag i ekonomisk teori?
- Gissningsvis väldigt lika (var en del av en större skattereform), kanske mer om FoU.

Författarnas premisser (min tolkning)

1. Klimatkrisisens akuta natur och tidsfönstret
2. Koldioxidpriset är absolut nödvändigt, men otillräckligt
3. Klimatomställningen blockeras av tre specifika marknadsmisslyckanden (positiva externaliteter, imperfekt kapitalmarknad, koordineringsproblem)
4. Klimatpolitiken lider av extrem politisk osäkerhet (tidsinkonsistens)
5. Klimatomställningen handlar om geopolitik och nationell industriell överlevnad
6. Risken för politikmisslyckanden är hög, men kan disciplineras fram
7. *"Det finns en samsyn inom såväl den nationalekonomiska som den socio-tekniska omställningslitteraturen att klimatpolitik och grön industripolitik bör ses som en portfölj av samverkande styrmedel.."*

Popper och falsifierbarhet *Staten ska inte undvika risk, och måste acceptera misslyckanden. De problem som karakteriserar processen från konceptutveckling till kommersialisering av nya tekniker handlar om att för få idéer föds och ges rimlig chans att överleva, inte att vissa idéer dör.* (DI Debatt igår)

Hur falsifiera? Alla misslyckanden är "iterativt lärande"? CBA nödvändigt?

1. Grön industripolitik och CBA

- Mina utgångspunkter
 1. Samhällsekonomisk lönsamhetsbedömning (CBA) ex ante. "Tänk efter före"
 2. Ekonomiska styrmedel en framgångssaga.
- Författarna (min tolkning): CBA är statisk och kortsiktig och tar inte hänsyn till kumulativa lärandeeffekter och kunskapsspridning.
- Standard CBA+ modern handelsteori kan hantera dynamiska effekter och endogena produktivitetsvinster.
- Kontroversiellt. CBA-manuler Sverige (ASEK) ="Nej", England (TAG) ="Ja"

2. Koordineringsproblem, inlåsnings effekter och multipla jämvikter

- Koordineringsproblem motiverar grön industripolitik. Under vilka antaganden?
 - Laddstationer – bensinmackar. Vad är skillnaden? Marknaden fungerade då, varför inte nu?
- *"Koordineringsproblem visar att det är relevant att betrakta klimatomställningen utifrån förekomsten av multipla jämvikter i ekonomin"*, (sid 37). Hur skall vi välja en bättre jämvikt utan att göra CBA?
- Hög CO_2 skatt sedan 1991 plus ETS är den observerbara jämvikten. Sveriges miljöpolitik har dessutom varit mycket framgångsrik.

Inlåsning . *"Sammantaget skapar detta en påtaglig risk för inlåsning i fossilbaserade teknologier. Denna risk är sannolikt särskilt hög inom basindustrin.."*(sid 38)

Europeisk stålindustri : 25% av europeisk masugnskapacitet har redan fattat beslut för gröna alternativ (skrot). (Källa: Anders Werme, 2026).

Drivkraft: priset på ETS. Marknaden väljer teknik.

75% masugnskapacitet – 60 miljoner ton ännu inte beslutat (Werme, 2026). Vad som behövs är att ETS ger en trovärdig prisbana, inte subventioner.

Stegra. Robust olönsamt (CBA, Johansson & Kriström (2022,2025)). Risk för inlåsning?

3. Genomförandet

- "Tabell 5.1 Genomförandet av grön industripolitik: en checklista" innehåller många kloka förslag
- Men vi behöver CBA för att se om politiken är samhällsekonomiskt motiverad.
- Rad 1 anser jag bör vara *Är den här åtgärden ett klokt sätt att använda knappa resurser, givet befintliga styrmedel?*

Kan vi lära något av historien?

- "Det går samtidigt inte att avfärda industripolitiska satsningar därför att det finns exempel på sådana som misslyckats." (sid 81)
- Drömmen om svenskt silke. Silkesodlingens historia i Sverige 1735-1920, Anders Johansson Åbonde (2010)
- På 1700-talet fanns det en närmast total samsyn bland landets främsta vetenskapsmän, professorer och politiker om att silkesodling var vägen till nationell rikedom. Inte minst Carl Von Linné.
- "I den merkantilistiska näringspolitiken blev premier ett vanligt inslag och under 1750-talet utlystes premier för silke och planterade mullbärsträd"
- Problemet var att mullbärsträden inte trivdes.
- En transparent ex ante konsekvensbeskrivning hade varit till hjälp.

Slutsatser I

- Rapporten ger oss en sofistikerad teori för *när* grön industripolitik kan fungera.
- *Rapportens övergripande budskap är därför inte att grön industripolitik är antingen nödvändig eller problematisk i sig, utan att **dess samhälls-ekonomiska relevans** i hög grad avgörs av **hur den utformas och genomförs i praktiken. Med tydliga mål, transparens, institutionell kapacitet och en genomtänkt styrmedelsmix kan den utgöra ett viktigt komplement till koldioxidprissättning i arbetet mot ett fossilfritt samhälle. sid 124.***
Mina fetningar.
- För att veta om den gröna industripolitiken har ”**samhällsekonomisk relevans**” måste vi göra CBA?

Slutsatser II

- 1. Vi måste "tänka efter före". Konsekvensbeskrivningar är oundgängliga.
- 2. Lös ev. problem med styrmedel först.
- 3. Sollefteå sjukhus eller grön subvention? CBA ger information, men Humes lag gäller.
- Vi kan inte från "hur det är" dra slutsatser om "hur det borde vara". Vetenskapen är i allmänhet deskriptiv, inte preskriptiv. Gäller även grön industripolitik.
- Rapporten innehåller många intressanta förslag, bl.a. baserad på en gedigen genomgång av relevant forskningslitteratur. Den kommer att bli viktig i den fortsatta diskussionen av miljöpolitikens utformning.